

**O‘QUVCHILARNI TABIIY-ILMIY SAVODXONLIGINI
SHAKLLANTIRISH ASOSIDA TADQIQOTCHILIK KO‘NIKMALARINI
RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH -
PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA**

**Guliston davlat pedagogika instituti “Maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim
metodikasi” stajyor o‘qituvchisi, 13.00.02 – Ta’lim va tarbiya nazariyasi va
metodikasi ixtisosligi bo‘yicha birinchi bosqich doktoranti
Ro‘zimatov Jamshid Alisher o‘g‘li**

Annotatsiya. Maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining tabiiy-ilmiy savodxonligini shakllantirish asosida ularning tadqiqotchilik ko‘nikmalarini rivojlantirish metodikasi yoritilgan. Tadqiqotda 1-4-sinf o‘quvchilarining bilim darajasi, tadqiqotchilik qobiliyatlari va ularni rivojlantirishning samarali usullari o‘rganilgan. Natijalar jadval shaklida taqdim etilgan bo‘lib, metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar. Tabiiy-ilmiy savodxonlik, tadqiqotchilik ko‘nikmalari, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari, metodika, faol usullar, eksperimental tadqiqot, pedagogik texnologiyalar.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining tabiiy-ilmiy savodxonligini shakllantirish asosida tadqiqotchilik ko‘nikmalarini rivojlantirishda ularning maktab ta’limiga tayyorligi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ta’lim jarayoni samaradorligini yuqori darajaga ko‘tarish, komil inson shaxsi rivojlanishini ta’minlash vazifasini amalga oshirish bolaning maktab ta’limiga tayyorligini qanchalik to‘g‘ri e’tiborga olinishiga bog‘liq.

Boshlang‘ich sinf darslarida tabiiy-ilmiy savodxonligini shakllantirish asosida tadqiqotchilik ko‘nikmalarini rivojlantirish metodikasining hozirgi kun talabi doirasida tashkil etish hamda ta’limning samaradorligi va sifatini yaxshilash.

Mustaqil mamlakatimizning bugungi kundagi taraqqiyoti haqida fikr va mulohaza yuritar ekanmiz, undagi o‘zgarishlar zamirida ta’lim va tarbiyaning o‘rni qanchalik muhim va katta ro‘l o‘ynashini ko‘rishimiz mumkin. Ayniqsa, hozirgi kunda ta’limning yuqori darajada rivojlanishi hamda yangi-yangi bilimlarning tadbiq etilishida tabiiy-ilmiy savodxonligini shakllantirish o‘z o‘rniga ega. Prezidentimiz ta’limni

rivojlantirish hamda yuksak cho‘qqilarga olib chiqish maqsadida chiqargan qaror va farmonlari buning yaqqol isbotidir. Shu jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi “O‘zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta’lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6108-son Farmoniga O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi PQ-4884-son qaroriga ilovasidagi Ta’lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini yanada takomillashtirishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar dasturining umumiy o‘rta ta’lim tizimida ta’lim sifatini oshirish, kadrlar salohiyatini ko‘tarish va umumta’lim muassasalarning moddiy-texnika bazasini mustahkamlash to‘g‘risidagi bandining Aniq va tabiiy fanlarni o‘qitish metodikasini takomillashtirish qismida:

- aniq va tabiiy fanlarni amaliyot bilan bog‘lash;
- o‘qituvchilar uchun zamonaviy metodik qo‘llanmalar yaratish;
- o‘quvchilarda mantiqiy fikrlash, xususiy xulosalardan umumiy xulosalar chiqarish va umumiy xulosalarni xususiy hollarga tatbiq qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan mediaresurslar yaratish;
- tabiiy fanlarni o‘qitishdagi xalqaro tajribani o‘rganish asosida ta’lim jarayonini spiralsimon yo‘nalishda olib borish;
- magistrlik va doktorlik dissertatsiyasini muvaffaqiyatli himoya qilgan olimlarni umumta’lim maktablarida dars berishga jalb qilish;
- pedagogika yo‘nalishlarida ta’lim olayotgan talabalarning amaliyot soatlarini oshirish, amaliyotni asosan chekka hududlarda joylashgan ta’lim muassasalarida o‘tishini ta’minlash.

qonun va farmonlari bilan yangi O‘zbekistonda ta’lim tizimini tubdan isloh qilish va rivojlantirishni belgilab berdilar.

Shuningdek, ixtisoslashtirilgan ta’lim muassasalari agentligi tizimidagi maktablarda zamonaviy bilimlarga ega, erkin fikrlaydigan, aniq va tabiiy fanlar, axborot texnologiyalari, robototexnika hamda boshqa yo‘nalishlarda jahondagi tengdoshlari bilan raqobatlasha oladigan shaxslarni tarbiyalash, o‘quvchilarning iste’dodi hamda qobiliyatini rivojlantirish, ularning ilm-fanni egallashga bo‘lgan intilishlarini yanada qo‘llab-quvvatlash maqsadida “Ixtisoslashtirilgan maktablar tarmog‘ini kengaytirish va ularning faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 1-apreldagi PF-55-son Farmoni ham buning yaqqol isbotidir.

A. Anastazining fikricha, ta'limga yetuklik “maktab dasturidagi bilim, ko'nikmalarni o'zlashtirish uchun zarur bo'lgan qobiliyat va motivatsiyaning mavjudligidir”. I. Shvantsara esa “maktab ta'limida ishtirok etishga qobiliyatlik” deb baholagan.

Zamonaviy ta'lim tizimi o'quvchilarni nafaqat bilim bilan ta'minlashni, balki ularning mustaqil fikrlash, tadqiqot qilish va yangi bilimlarni o'zlashtirish qobiliyatlarini rivojlantirishni talab qiladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tabiiy-ilmiy savodxonlikni shakllantirish va tadqiqotchilik ko'nikmalarini rivojlantirish bu jarayonning muhim qismi hisoblanadi. 1-4-sinf o'quvchilarida ushbu qobiliyatlarni rivojlantirishning ilmiy-metodik asoslari va amaliy tajribalari yoritiladi.

Insoniyatning tarixiy taraqqiyotining ma'lum rivojlanish pog'onasida garchi tabiatshunoslik ilmining ma'lum elementlari qadimiy yegipet, Xitoy, Movarounnahr, Hindiston singari mamlakatlarda vujudga kelgan bo'lsada, u o'z xususiyatiga ko'ra keskin qarama-qarshiliklarga uchragan va uning taraqqiy topishi uchun bir butun mifologik sistemalarni parchalanishiga sabab bo'lgan.

Fanning ikki ming yillik tarixi uning qator qonuniyatlari va tendensiyalari borligidan dalolat beradi.

Tabiiy fanlarning taraqqiyot tarixi haqida fikr yuritadigan bo'lsak, uning asosini qadimiy Gresiyada amaliyot maktabi asoschisi, o'z davri va mamlakatining siyosiy arbobi *Fales* yaratgan. Fales dunyoni bilish maqsadida uzoq vaqt sayohat qilgan. Yegipetda geometriya va kosmologiya sohasida olgan bilimlari asosida quyosh tutilishini oldindan (karomat) aytgan. Aristotel fikriga ko'ra, Fales tabiatda sodir bo'ladigan voqeelik, tabiiy muhitni o'zgarishi va koinotda sodir bo'ladigan hodisalar, xususan quyosh tutilishini oldindan bashorat qilgan, u yetti donishmand (ulamao)lardan birinchisi, dono va oqil siyosatchi bo'lgan. Aristotel uning og'zaki holda qoldirgan to'rt tezisini keltiradi:

1. Hamma narsa suvdan paydo bo'lgan.
2. Yer suvda daraxt (yog'och) singari suzib yuradi.
3. Koinot iloh (xudo) arga to'la. Jon-koinotda joylashgan.

Falesning arxaik ontologiyasida borliq (mavjudiyat) va hayot o'xshash, bir-biridan farqlanmaydi. Koinotda mavjud barcha narsa hayot, yashaydi. Hayot nafas olish va oziqlanishdan iborat. Birinchi funksiyani iloh (xudo), ikkinchisini suv bajaradi.

Melodiydan oldingi 490-430 yillarda qadimiy yunonistonda yashab ijod etgan *Empedokl* o'z davrining buyuk tabiatshunos olimlaridan hisoblangan. Empedokl

nafaqat o‘zining falsafiy qarashlari bilan, balki mohir tabib, bilimdon fizik va fiziolog sifatida shuhrat qozongan. U quyosh tutilishini tushuntirib berishga muvaffaq bo‘lganlardan. Empedokl quyosh tutilishini oy, yer bilan quyosh o‘rtasidan o‘tgaligi tufayli sodir bo‘lishini tushuntirgan. Shunga ko‘ra, quyosh nuri (yorug‘lik) shu qadar tez o‘tadiki, kishi uning harakatini payqamaydi va tarqalish uzunligini aniqlay olmaydi.

Tabiiy fanlar o‘qitish metodikasi bo‘yicha ishlar (A. To‘laganov, M. Qodirov) boshlang‘ich sinflarda eksperimental va kuzatuv usullarining ahamiyatini ta’kidlaydi. Tabiiy fanlar darslarida tadqiqotchilik ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan metodik usullar o‘quvchilarning bilim darajasini sezilarli darajada oshirdi. Eksperimentlar, loyihalar va kuzatuvlar orqali o‘quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyati rivojlandi. Shuningdek, interfaol usullar o‘quvchilarning darsga qiziqishini oshirdi.

Adabiyotlar ro‘yxati.

1. S.M.Mustafayev, O‘.A.Axmedov. Tabiiy bilimlar zamonaviy konsepsiyasi. — T.: «Aloqachi», 2010, 224 bet.
2. Milliy o‘quv dasturini amaliyotga joriy etish: Kimyo fani o‘qituvchi va metodistlari uchun metodik qo‘llanma, Toshkent: 2022.
3. Rozimatov, J. (2023). ENHANCING THE METHODOLOGY FOR UTILIZING DIGITAL EDUCATIONAL TECHNOLOGIES AMONG FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS (USING NATURAL SCIENCE AS AN EXAMPLE). *Евразийский журнал академических исследований*, 3(12 Part 2), 11-13.
4. Ruzimatov, J. (2024). THE ROLE OF USING DIGITAL EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN METHODOLOGICAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS. *Евразийский журнал академических исследований*, 4(3 Part 2), 109-113.
5. Tabiiy fanlar: 6-sinf uchun darslik / K. T. Suyarov [va boshq.]. — Toshkent: Respublika ta’lim markazi, 2022. — 192 b.
6. Tabiiy fanlar: mashq daftari 1-sinf uchun / K. Suyarov [va boshq.]. — Toshkent: Respublika ta’lim markazi, 2021. — 72 b.
7. Ro‘zimatov, J. (2024). BO ‘LAJAK BOSHLANG ‘ICH SINF O‘QITUVCHILARINING RAQAMLI TA’LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING AFZALLIGI. *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences*, 3(8), 72-78.

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 02. Issue 02. February 2025

8. Jamshid, R. Z. (2024). BO ‘LAJAK BOSHLANG ‘ICH SINF O’QITUVCHILARINING RAQAMLI TA’LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH. *Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture*, 4(4), 141-146.

9. Ruzimatov, J. (2024). IMPROVING THE METHODOLOGY OF USING DIGITAL EDUCATIONAL TECHNOLOGIES OF FUTURE PRIMARY CLASS TEACHERS. *NRJ*, 1(3), 755-760.

**Research Science and
Innovation House**